

УДК 343.13

Олександр Андрушко,

канд. юрид. наук, доцент,

начальник кафедри кримінального права та процесу

Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПРИМУС У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПИТАННЯ ДЕНОТАЦІЇ І КОНОТАЦІЇ

Метою статті є вивчення питань денотації та конотації примусу у кримінальному процесі та формулювання власної наукової позиції щодо розуміння заявленої проблеми. Зроблено висновки, що розуміння примусу у кримінальному процесі насамперед детерміноване різними методологічними підходами, що використовуються дослідниками, що й пояснює різноманітність конотативних значень цього концепту. Здійснено спробу виявити денотацію примусу у кримінальному процесі на теоретичному, законодавчому та практичному рівнях його розуміння.

Ключові слова: державно-правовий примус, примус у кримінальному процесі, кримінальний процесуальний примус, заходи кримінального процесуального примусу, заходи забезпечення кримінального провадження.

Постановка проблеми. Примус у кримінальному процесі – завжди головна тема в науці кримінального процесу, вона тісно пов'язана з низкою інших тем. Примус як реальне правове явище має вплив на доктринальні підходи до визначення форми кримінального процесу, способів його здійснення та забезпечення, практика реалізації примусових заходів свідчить про ступінь дотримання прав і свобод людини у державі. На теоретичному рівні тема примусу у кримінальному процесі досліджена досить широко, але серед науковців немає єдності щодо денотації цього концепту, і, як наслідок, йому часто приписують різні смислові значення. Наведене й зумовлює актуальність виявлення закономірностей денотативного та конотативного значення концепту «примус» у кримінальному процесі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Денотативний та конотативний аспекти концепту «примус» у кримінальному процесі у юридичній науці остаточно не виявлені. Теоретичну базу публікації склали праці Б. Б. Булатова, С. І. Вершиніної, І. В. Гловюк, О. М. Гуміна, З. З. Зінатулліна, З. Ф. Ковриги, В. М. Корнукова, Ф. М. Кудіна, Л. М. Лобойка, О. В. Маркіна, М. М. Петренка, В. В. Рожнової, С. М. Смокова, О. Г. Шило та ін.

Метою статті є вивчення питань денотації та конотації примусу в кримінальному процесі та формулювання власної наукової позиції щодо розуміння заявленої проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Денотація найчастіше визначається як основне значення слова або виразу в мові,

протилежним значенням денотації є конотація, що містить додаткові смислові значення слова, які виникають у мовній практиці. Конотативне значення завжди вторинне, первинне ж значення – денотативне. Співвідношення конотації та денотації є одним із чинників виникнення конотативного значення. На відміну від денотації, конотація містить ставлення об'єкта до позначуваного. Денотація як предметно-логічний аспект значення визначає синтагматичну модель функціонування слова в мовленні. Конотація, відображаючи оцінку, почуття, настрої, визначає прагматичну спрямованість мовного знаку. Денотація – об'єктивне значення, а конотація – суб'єктивне [4, с. 78].

Проблема державно-правового примусу є вихідною у дослідженні примусу в кримінальному процесі. У літературі такий примус іменують ще й правовим чи державно-правовим, але однозначно, що державний примус для його легітимності повинен базуватися на праві. Зокрема, В. В. Рожнова визначає, «що державно-правовий примус – це нормативно закріплений вплив держави на суб'єктів суспільного життя з метою забезпечення їх належної поведінки, який у вигляді встановлених законом правообмежень здійснюється компетентними органами під час правозастосовної діяльності» [20, с. 9]. Окремо зазначається, що це «метод впливу держави на свідомість і поведінку, на особу і майно суб'єктів правових відносин, який застосовується державними органами відповідно до їхньої компетенції незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів з метою забезпечення належної реалізації права,

попередження правопорушень, покарання та виправлення правопорушників, поновлення порушених прав» [22, с. 12].

Слід визнати, що сутнісними ознаками державно-правового примусу як форми реалізації державної влади (поряд із силовою формою реалізації державної влади) є, по-перше, виступ на стороні владного суб'єкта посадових осіб та державних органів, що представляють суспільство, у свою чергу, легітимізують цю державу; по-друге, опосередкованість правом державного примусу, у тому числі процедур використання суб'єктами примусу наданих їм ресурсів [19, с. 9].

Сучасні інтегральні підходи до розуміння права природного та позитивного породжують й «новітні ідеї» наукового розуміння примусу в праві. Для цього слугують такі пролегомени, сформульовані О. В. Маркіним: «Позитивне право у своїй природі містить примус, заради якого воно створене. Смісл позитивного права – нормативний тиск на суспільні відносини, на їх суб'єктів з метою приведення суспільних відносин до стану відповідності з моделлю, що визнана цінністю засновником позитивного права» [23, с. 179]. Слід зазначити, що примус як атрибутивна ознака державної влади чи права ще на початку ХХ століття сформулювалася в працях відомих учених. Принаймні, М. М. Коркунов зазначав, «що державна влада, озброєна силою примусу, покликає турбуватися про дотримання юридичних обов'язків, і тільки їх одних», далі: «тому юридичні норми регулюють тільки одну зовнішню сторону людських дій і спираються у своїй реалізації на примус» [10, с. 42].

Законодавчих визначень державно-правового примусу та його галузевих видів не існує, а такі насамперед у теорії виводяться з аналізу норм та інститутів тої чи іншої галузі права. Однозначно, що будь-який прояв державної влади – це прояв примусу цієї влади, який може містити позитивне чи негативне насилля. Насилля, його ступінь, якісні характеристики та мета застосування – індикатори демократичності цієї влади.

Із запровадженням у 2012 році нового кримінального процесуального інституту під назвою «заходи забезпечення кримінального провадження» відбулася реалізація «доктрини застосування заходів забезпечення кримінального провадження і обмеження конституційних і конвенційних прав громадян лише в ситуаціях, коли іншими засобами неможливо досягти цілей процесу в цілому або цілей окремих процесуальних дій та рішень» [16, с. 10]. По-новому сформульовано мету застосування цих заходів: «Заходи забезпечення кримінального проваджен-

ня застосовуються з метою дієвості цього провадження» (ст. 131 КПК). Безумовно, дієвість провадження досягається належним виконанням усіма суб'єктами кримінального процесу своїх процесуальних обов'язків, з одного боку, з іншого – практичною реалізацією цих заходів [3, с. 88]. Також визначено новий перелік цих заходів, запроваджено додаткову регламентацію попередніх, виключені ті, що не відповідають сучасній парадигмі кримінального процесу.

Внаслідок запровадження цього інституту українськими ученими О. М. Гумінін та Г. К. Кожевніковим одразу було поставлено питання: чи правильним є ототожнення заходів кримінального процесуального примусу, можливість застосування яких була передбачена відповідними статтями КПК 1960 року, та заходів забезпечення кримінального провадження, визначених у розділі 2 КПК 2012 року? [6, с. 229; 9, с. 68]. При цьому вони висловлюють сумніви щодо правильності ототожнення цих заходів, як це зроблено С. М. Смоковим, який укаже на ідентичність заходів забезпечення кримінального провадження та заходів кримінального процесуального примусу [21, с. 629].

Л. М. Лобойко та О. А. Банчук на основі законодавчого досвіду європейських країн узагалі заперечують тотожність примусу і заходів забезпечення кримінального провадження. На їхню думку, примус є там, де є застосування фізичної сили, тобто «заходами примусу доцільно визнавати лише привід, затримання особи, вилучення майна чи документів, під час яких застосовується фізична сила» [16, с. 133]. Також у своїй праці вони відходять від загальноприйнятої думки про застосування санкцій під час реалізації заходів забезпечення кримінального провадження: «заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені законом заходи обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження, які мають самостійне значення та не мають характеру юридичних санкцій і застосовуються з метою забезпечення виконання учасниками своїх обов'язків або отримання необхідних доказів у справі» [16, с. 131].

Слід зазначити, що серед специфічних ознак заходів забезпечення кримінального провадження О. Г. Шило правильно вказує, що ці заходи «мають виражений примусовий характер, який залежить не від порядку реалізації цих заходів, а від їх законодавчої моделі. Навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав і свобод, що пов'язане із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, вони все одно мають примусовий характер, оскільки сама мож-

ливість застосування примусу передбачена законом» [14, с. 256].

Наведене цитування наштовхує нас на два висновки: 1) ці заходи однозначно є примусовими за правовою природою. Хоча, на думку деяких учених, добровільність виконання примусових заходів виключає їх примусовість, тому що непов'язані з тимчасовим обмеженням прав і свобод учасників кримінальних процесуальних правовідносин [18, с. 82]; останнє не до кінця є обґрунтованим, оскільки, як наслідок першого, впливає такий висновок: 2) здійснено розмежування теоретичного, законодавчого (нормативно-правового) та практичного (емпіричного) рівнів розуміння цих заходів, що, у свою чергу, пояснює їх як багатоаспектне та різнорівневе правове явище, але однозначно з ознакою примусу, застосування якого потенційно передбачено законом.

Вважаємо, що заходи забезпечення кримінального провадження завжди пов'язані із застосуванням примусу у кримінальному процесі. Саме примус є запорукою того, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження досягне мети – дієвості (ефективності) провадження [12, с. 118-119]. Але й ототожнювати поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» та «заходи кримінального процесуального примусу» [13, с. 163] за результатами буквального тлумачення закону видається не зовсім коректним, тому що останнє, безумовно, є ширшим поняттям.

У КПК 1960 року глава 13 мала назву «запобіжні заходи», відповідно, у чинному КПК глава 18 має однойменну назву, але ця глава є складовою частиною розділу 2 КПК 2012 року «Заходи забезпечення кримінального провадження». Формулювання «заходи кримінального процесуального примусу» ні у попередньому, ні в чинному КПК не використано, але концепт «примус» широко вживається в різних значеннях у чинному КПК: «необґрунтований процесуальний примус» (ст. 2), «примусові заходи виховного характеру» (параграф 2 глави 38), «примусові заходи медичного характеру» (глава 39), «примусове супроводження особи» (ч. 1 ст. 140), «освідчування проводиться примусово» (ч. 3 ст. 241), «примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи» (ч. 3 ст. 242), «відбирання біологічних зразків примусово» (ч. 2 ст. 245), «приміщення з примусового утримання осіб» (ч. 3 ст. 267) та інше.

З наведеного також впливає давня наукова проблема співвідношення концептів «примус у кримінальному процесі» та «кримінальний процесуальний примус», актуалі-

зована ще Ф. М. Кудіним, який розрізняє їх і співвідносить як ціле та частину [15, с. 41], хоча З. Ф. Коврига, В. М. Корнуків та інші такого розрізнення цих понять не проводили [8, с. 15-16; 11, с. 13-20].

Переконаливою з цього дискурсу є позиція Б. Б. Булатова, який у своїй докторській дисертації небезпідставно робить акцент на тому, що сучасна доктрина примусу в кримінальному судочинстві спирається на тезу, відповідно до якої виконання суб'єктами кримінального процесу покладених обов'язків забезпечується не тільки засобами, передбаченими кримінальним процесуальним законом, а й примусовими засобами, регламентованими іншими галузями права (адміністративного, кримінального, цивільного) або комплексними законодавчими актами [1, с. 20].

У свою чергу, повністю не заперечуючи позицію Б. Б. Булатова, С. І. Вершиніна уточнює: «якщо захід примусу має конкретну галузеву належність, то очевидно, що правовідносини по його реалізації будуть виникати в рамках цієї ж галузі права» [2, с. 74]. Вона зазначає, що у «кримінальних процесуальних правовідносинах допускається застосування лише державного примусу, що отримав правове оформлення у кримінальному процесуальному законодавстві, так званого кримінального процесуального примусу» [2, с. 85]. Наголосимо, що під кримінальним процесуальним законодавством розуміється не лише КПК, а й інші нормативно-правові акти, іншої галузевої належності чи комплексні, що містять кримінальні процесуальні норми. Питання виокремлення «вертикальних» та «горизонтальних» зв'язків галузей права та галузей законодавства, їх норм – це окрема наукова проблема. Усі аспекти примусу в кримінальному процесі урегулювати в КПК об'єктивно неможливо, окремі положення містяться й в інших нормативно-правових актах. Наприклад, повноваження на застосування фізичної сили, спеціальних засобів тощо особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, визначаються як КПК (ст. 143), так й іншими законами щодо повноважень цієї особи, наприклад Законом України «Про Національну поліцію».

Таким чином, примус у кримінальному процесі – загальне родове поняття, правова категорія для інших понять, пов'язаних із цим інститутом: заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, кримінальний процесуальний примус, «непроцесуальний» примус тощо, а тому примус у кримінальному процесі ще й інтегрована (міжгалузева) правова категорія.

Заперечувати примус як метод державно-правового впливу у кримінальному процесі

неможливо, оскільки інший, переконання, якому часто відводиться провідна роль у правовому регулюванні, не завжди забезпечує досягнення завдань кримінального судочинства. Сподіватися лише на добровільне виконання обов'язку без можливості застосування примусу на основі санкції неправильно. Невипадково Л. С. Явич указує: «Якщо у нормі права немає санкції, то вона може діяти в силу відповідності моральним вимогам, але як юридичний припис безглуздий» [24, с. 98], додатково констатує тим самим примусову природу позитивного права. У цьому ракурсі С. І. Вершиніна звертає увагу на особливість примусу, його взаємозв'язку з обов'язками учасників кримінального судочинства: «примус допустимий там, де закінчуються права і починаються обов'язки суб'єкта» [2, с. 87].

У свою чергу, поняття кримінального процесуального примусу – загальне поняття, правова категорія для інших понять, зокрема й для поняття «заходи забезпечення кримінального провадження», що є вужчим, ніж примус у кримінальному процесі.

Теоретичних визначень примусу в кримінальному процесі та кримінального процесуального примусу є досить. Але через те, що багатьма ученими вони чітко не розрізняються, в основу визначень цих понять часто покладаються одні й ті ж ознаки. Простежимо на окремих прикладах.

Так, за визначенням З. З. Зінатулліна, кримінальний процесуальний примус – це метод державного впливу, що виявляється в правових обмеженнях особистісного, майнового та організаційного характеру учасників кримінальної процесуальної діяльності [7, с. 18]. Інші учені доповнюють визначення процесуального примусу метою його застосування: «для усунення наявних та можливих перешкод, що виникають у процесі розслідування та вирішення кримінальних справ, з метою забезпечення успішного виконання завдань кримінального судочинства» [11, с. 20], або: «з метою запобігання і припинення кримінальних процесуальних порушень, відновлення процесуальних правовідносин у сфері судочинства для досягнення його завдань» [17, с. 137], що у комплексі містить вказівку не тільки на мету застосування процесуального примусу, а й на способи його реалізації (превентивні заходи, заходи припинення, правовідновлення та відповідальності), зв'язок із правопорушеннями у кримінальному процесі (пов'язане з правопорушенням, непов'язане з правопорушенням). Окрім цього, виділяються й інші ознаки у понятті процесуального примусу: «це заходи, що спричиняють істотне тимчасове обмеження прав і законних інтересів учасників процесу» [17, с. 137], «здійснюється шляхом фізичного,

матеріального, психологічного та морального впливу на учасників» [5, с. 161].

З іншого боку, «під державно-правовим примусом у кримінальному процесуальному праві пропонується розуміти оснований на законодавстві і здійснюваний державою в особі уповноважених органів та посадових осіб вплив психологічного, дослідницько-медичного, майнового характеру на особу, щодо якої застосовується примус. Державно-правовий примус полягає в установленні правообмежень у сфері трудової, службової діяльності, обмеження свободи пересування стосовно фізичних, посадових та юридичних осіб з метою захисту осіб та організацій, потерпілих від злочинів, а також захисту особи від незаконного та необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження її прав і свобод за умови відсутності значущості для особи, що здійснює примус, реакції особи, щодо якої застосовується примус» [19, с. 17-18].

Як бачимо, розрізнення між цими видами примусу багато вчених не проводять. Але відмінності між цими поняттями існують, насамперед, залежно від законодавчого джерела їх походження, як уже зазначалося вище. А ознаки, що вживані для позначення примусу на наведених прикладах, здебільшого мають конотативний характер у визначенні примусу взагалі, а щодо конкретного заходу примусу такі ознаки у своїй сукупності, безумовно, можуть набути ознак денотації.

Висновки.

Таким чином, відповідно до предмета дослідження та на основі наведеного сформулюємо як висновки такі думки:

– розуміння примусу в кримінальному процесі насамперед детерміноване різними методологічними підходами, які використовуються дослідниками, що й пояснює різноманітність конотативних значень цього концепту;

– денотація ж примусу в кримінальному процесі на теоретичному рівні можлива у разі розуміння цього примусу як державно-правового методу регулювання поведінки суб'єктів кримінального процесу, який є проявом монополії державної влади на форму здійснення кримінального судочинства, способи досягнення його завдань;

– на законодавчому рівні розуміння найбільше виявляється інтегрованість цієї правової категорії. Вона містить заходи кримінального процесуального примусу, заходи забезпечення кримінального провадження, заходи примусу, визначені іншими галузями права, та юридичної відповідальності, що застосовуються до суб'єктів кримінального процесу. Вони застосовуються здебільшого владними суб'єктами кримінального процесу,

інколи фізичними особами з підстав і в порядку, визначених законом;

– практичний рівень розуміння примусу в кримінальному процесі, як на нашу думку, пов'язаний, перш за все, із розумінням примусу в контексті мети, способів, підстав, умов, практики вибору та застосування конкретних заходів примусу. Внаслідок цього денотацію концепту «примус в кримінальному процесі» на практичному рівні провести важко. Ознаки, що будуть наводитися (чи вже наведені ученими), набудуть (набули) конотативного характеру стосовно самого примусу в кримінальному процесі і якоюсь мірою відображають лише правові особливості того чи іншого заходу примусу. Тому цей аспект і повинен бути в основі подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Булатов Б. Б. Государственное принуждение в уголовном судопроизводстве : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; Криминалистика и судебная экспертиза; Оперативно-розыскная деятельность». – М., 2003. – 58 с.
2. Вершинина С. И. Государственное принуждение в уголовном судопроизводстве: нормативно-правовая природа и механизм функционирования : дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс». – Тольятти, 2017. – 452 с.
3. Гловюк І. В. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження: питання системності / І. В. Гловюк // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2017. – № 12. – С. 87-92.
4. Горобець І. Види співвідношень конотативного і денотативного мікроелементів у структурі іменників, прикметників і дієслів / І. Горобець // Мандрівець. – 2013. – № 5. – С. 78-80. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Mandriv_2013_5_17.pdf
5. Гречишнікова О. С. Процессуальное принуждение // Уголовный процесс : учебник / под ред. С. А. Колосовича, Е. А. Зайцевой. – Волгоград, 2002. – С. 161.
6. Гумін О. М. Система заходів забезпечення кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О. М. Гумін // Науковий вісник Нац. акад. внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 226-231.
7. Зинатуллин З. З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность / З. З. Зинатуллин. – Казань, 1981. – 136 с.
8. Коврига З. Ф. Уголовно-процессуальное принуждение. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1975. – 174 с.
9. Кожевніков Г. К. Заходи забезпечення кримінального провадження / Г. К. Кожевніков // Вісник Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – № 3. – С. 68-70.
10. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. – С.-Пб, 1908. – 363 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1203?locale-attribute=ru>.
11. Корнуков В. М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве / В. М. Корнуков. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1978. – 137 с.
12. Кримінальний процес : навч. посібн. у питаннях і відповідях / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. – 3-є вид. переробл. і доповн. – К.: Видавець, 2012. – 275 с.
13. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
14. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Тумаянц та ін.]; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків: Право, 2014. – 824 с.
15. Кудин Ф. М. Принуждение в уголовном судопроизводстве / Ф. Кудин/ – Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1985. – 136 с.
16. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : навчальний посібник / Л. М. Лобойко, О. А. Банчук. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с.
17. Мельников В. Ю. Понятие мер уголовно-процессуального принуждения и его виды / В. Ю. Мельников. – Северо-Кавказский юридический вестник. – 2006. – № 2. – С. 126-138.
18. Миколенко О. М. Критерії класифікації заходів забезпечення кримінального провадження та їх співвідношення з заходами кримінального процесуального примусу / О. М. Миколенко // Правова держава. – 2014. – № 17. – С. 81-84.
19. Петренко М. Н. Государственно-правовое принуждение: критерии допустимости и теоретические основания : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / М. Н. Петренко // Калининград, 2018. – 20 с.
20. Рожнова В. В. Застосування заходів процесуального примусу, пов'язаних з ізоляцією особи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. В. Рожнова. – К., 2003. – 27 с.
21. Смоков С. М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому Кримінальному процесуальному кодексі України / С. М. Смоков // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 628-632. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_100.
22. Шевчук О. М. Засоби державного примусу у правовій системі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / О. М. Шевчук. – Харків, 2003. – 20 с.
23. Юридическая ответственность: философский, социологический, психологический и меж-

отраслевой аспекты: монография / под общ. ред. Р. Л. Хачатурова. – М.: Юрлитинформ, 2017. – 600 с.

24. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л.: Изд-во Ленинградск. ун-та, 1976. – 286 с.

Целью статьи является изучение вопросов денотации и коннотации принуждения в уголовном процессе и обозначение собственной научной позиции относительно понимания заявленных проблем. Сделаны выводы, что понимание принуждения в уголовном процессе прежде всего детерминировано различными методологическими подходами, которые используются исследователями, что объясняет разнообразие коннотативных значений этого концепта. Предпринята попытка выявить денотацию принуждения в уголовном процессе на теоретическом, законодательном и практическом уровнях его понимания.

Ключевые слова: государственно-правовое принуждение, принуждение в уголовном процессе, уголовно-процессуальное принуждение, меры уголовного процессуального принуждения, меры обеспечения уголовного производства.

The purpose of the article is to study the issues of denotation and the connotation of coercion in criminal proceedings and the designation of one's own scientific position regarding the understanding of the stated problems. It is concluded that the understanding of coercion in the criminal process is primarily determined by various methodological approaches that are used by researchers, and explains the diversity of the connotative meanings of this concept. An attempt has been made to reveal the denunciation of coercion in a criminal trial at the theoretical, legislative and practical levels of its understanding.

Key words: state-legal coercion, coercion in criminal proceedings, criminal procedural coercion, measures of criminal procedural coercion, measures to ensure criminal proceedings.

